

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:53
sssjournal.com

pp.7359-7365
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 19/10/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 21/12/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 21.12.2019

SANATSAL BEĞENİNİN OLUŞUM EVRELERİNDE İZLEYİCİNİN ROLÜ ¹

THE ROLE OF THE AUDIENCE IN THE FORMATION STAGES OF ARTISTIC ACCLAIM

Dr. Öğr. Üyesi Haydar BALSEÇEN

Batman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Batman/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7275-4990>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.2010>

Reference : Balseçen, H. (2019). "Sanatsal Beğenin Oluşum Evrelerinde İzleyicinin Rolü", International Social Sciences Studies Journal, 5(53): 7359-7365.

ÖZ

Bu çalışmada, gündelik yaşamımızda karşılaşılabileceğimiz sanatsal beğeni kavramına, izleyicide oluşan bakış açısı, izleyicinin sanat eseriyle olan iletişimi ve estetik beğeni sorunsalının sosyo-kültürel altyapısı ve buna bağlı olarak çevresel faktörlerin yer aldığı roller üzerinde durulmuştur. İzleyicinin rol dağılımında eserle olan ilişkisi irdelenerek farklı kültürel bakış açılarının ortaya çıktığı ve bu anlamda eser, izleyici ve sanatsal devrim sürecinin pratikleri üzerinde durulmuştur. Gündelik yaşam pratikleri içerisinde yer alan bu sanatsal devrim rollerinin izleyiciye yüklediği anlamsal çıkarımların toplumsal karşılıklarının nedenselliği ve sosyo-kültürel temellerinin hangi noktalarda ortaya çıktığına yönelik örnekler ön planda tutularak anlamsal bir bütünlüğe gidilmiştir.

Yöntem olarak, sanat eğitimi almış olan bireyler ile sanat eğitimi almamış olan bireylerin izleyici olarak yer alması durumu örneklem olarak belirlenmiştir. Bu iki örneklemin izleyici ve sanat eseri düzeyinde yer almasıyla, estetik beğeni kavramının düşünsel altyapısının hangi boyutlarda tartışıldığı gerçeği de farklı örneklerle ortaya konulmuştur. Sanat tarihi literatürü göz önünde bulundurularak, sanat eserinin güncel yorumlamaları bağlamında izleyicinin rol dağılımı beğenin oluşum evrelerini de belirlediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, beğeni, izleyici.

ABSTRACT

In this study, the concept of artistic taste that we may encounter in our daily life, the viewpoint formed in the audience, the communication of the viewer with the artwork and the socio-cultural background of the problem of aesthetic taste and the roles of environmental factors related to it are emphasized. The relationship of the audience with the work in the distribution of roles is examined and different cultural perspectives emerge and in this sense, the practices of the work, audience and artistic movement are emphasized. A semantic integrity has been taken into consideration by giving examples to the point where the causality and socio-cultural foundations of the social counterparts of the semantic implications imposed on the audience by these artistic movement roles in daily life practices have emerged.

As a method, it was determined that the individuals who received art education and the individuals who did not have art education took part as an audience. The fact that the intellectual infrastructure of the concept of aesthetic taste has been discussed has been revealed with different examples as these two samples are located at the audience position level. Considering the literature of art history, it is seen that the role distribution of the audience determines the formation stages of the appreciation in the context of contemporary interpretations of the artwork.

Key Words: Art, appreciation, audience.

¹ Bu araştırma, Prof. Dr. Nur GÖKBULUT danışmanlığında, Lisans Düzeyinde Güzel Sanatlar Eğitimi Alan Öğrencilerin Estetik Beğeni Düzeylerinin Araştırılması adlı doktora tezinden üretilmiştir.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır. İnandığı değerlerle, kendi yargılarıyla, doğayı anlama ve hayata katma biçimiyle, kişilik yapısı ve kültürel birikimleriyle yer aldığı toplumun özelliklerini bünyesinde taşır. Davranışlarının ve değer yargılarının bir eseri olan beğenileri de bu toplumsal ve sosyal etkileşim süreci içinde meydana gelir.

Kişisel beğeni rolleri sosyal yaşantının içerisinde ve eğitim süreci dâhilinde duygusal olarak hemen her şeyden etkilenebilmektedir. Bu beğenin kavramsal niteliğini belirleyen ve bu gerçekliğin yaygınlaştırılması bireysel beğenin gelişimi açısından önemli bir unsurdur.

Beğeni nesnesinin günlük yaşantının içinde gelişen ve bunun tek yolu nitelikli bir sanat eğitimiyle mümkündür. Bu anlamda bireyin ve toplumun sanatsal ve estetik eğitimi, sosyal yaşantının tesadüflerine bırakılacak kadar önemsiz ve değersiz bir olgu değildir. Bu sebeple, örgün eğitimin bu açığı kapatabilmek için sanat ve estetik eğitimin nitelikli bir seviyede ele alınması gerekmektedir. Bu noktada Kagan (1993)'deki çalışmasında, “insan hem toplum içinde yaşayıp, hem de ondan bağımsız olamaz”der.

Toplum, insanın duygusal, düşünsel ve inançlarının hududunu belirler. İnsanoğluna yönelik olguların doğruluğunu değerlendirmek için insanı şekillendiren toplumsal düşünceyi iyi anlamak ve irdelemek gerekir. Toplumsallığı yalnızca gündelik yaşam pratiklerinin içerisinde gelişebilen etkenlerle sınırlandırmak değil, benzer zamanda toplumsal olarak ortaya konmuş olan örgün eğitim sistemi ve kurumları da bu olgunun içinde değerlendirmek gerekir., “İnsan, içinde yaşadığı toplumun her türlü kültürel öğesinin, toplumsal yaşayış biçimlerinin bir sentezini içinde barındırır. Öyle ki, bireysel kültür toplumsal kültürün bir prototipi olur. O halde Püsküllüoğlu'na (1997) göre, kültürün tanımını ortaya koymak gerekirse;

“a Fr. 1- bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü.

2- topb. Tarihsel ve toplumsal gelişim süreci içinde yaratılan her türlü değerlerle bunların kullanımından sonraki kuşaklara iletmede kullanılan insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümü.

3- Akıl yürütme, eşleştirme ve beğeni yeteneklerinin öğrenim, deney ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi.

4- Bireyin herhangi bir alanda kazandığı bilgi”.

Bu tanımlamalar doğrultusunda üzerinde durulduğu gibi, her çeşit kültür unsurunun kullanımında, sonraki kuşaklara aktarmada bu değerlerin akılcı ve beğeniye yönelik becerilerin yaşanmış olaylar ekseninde gelişmiş bir biçimi, beğeniye kültürle birlikte insanlığa aktarımı olduğunu göstermektedir. “Marx”a göre, “insanın varlığını oluşturan onun bilinci değildir, tersine, insan bilincini oluşturan onun kültürel varlığıdır” (Tunalı, 1979: 105). Bu bilinçlenme ister yönlendirilebilir, isterse yaşanmışlığın içerisinde kendiliğinden oluşmuş olsun, toplumun kültürel özellikleriyle bireyin kişisel potansiyel durumunun harmanlanmasından orya çıkar.

Karayağmurlar'ın (1990) aktardığına göre “insanın bakış açısı evreni anlam biçimi gibi düşünsel ve duygusal becerileri, toplumdaki var olan koşulların etrafında şekillenmektedir. Diğer taraftan, insanın doğuştan aldığı genetik kodları ve kişisel yaşantısının içindeki farklı detay ve deneyimler de, kişiyi toplumdaki farklı kılana kendisine özgü özelliklerle donatan bir birey yapar ve insanlar nasıl yaşıyorlarsa öyle düşünürler” der. Benzer biçimde bu durumun karşıtı da doğrudur; insanlar ne şekilde düşünüyorlarsa öyle yaşarlar denebilir. Çünkü algı, duyu ve fikir alanı içerisinde bulunan değişken olaylar örgüsü içinde insan kendisiyle alakalı düşünce ve duyu dünyasını fiiliyata geçirebilir.

İnsan düşünen varlık olmasının yanında Heidegger, “insanın düşünme imkânına sahip olmasının, onun düşünebilmesinin garantisi olmadığını belirtir ve bunu şöyle açıklayarak; Çünkü ancak yapmaya eğilimli olduğumuz şeyleri yapmaya muktedirdir... ve yine gerçek anlamda biz, ancak

bize ve en iç özümüze eğilimli olana, özde tutan olarak o da özümüze seslenirken eğilimliyizdir” (Akt, Küken, 2008: 47-48). Kendisini bir taraftan hemcinsine yüz çeviren bir pozisyonda konumlandırmasıyla, bir taraftan da kendisine ulaşılmasına karşı çıkan davranış sergilemesi buradaki esas faktörlerden biriyken, ilgi alanı ve algısal sınırimız dışında olan şeylerin düşünülmesi ve bir düşünce kıvılcımının da yer almaması, mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla kişinin ve yer aldığı toplumsal kültürün, bireyin beğenilerinde, duygu, düşünce ve inanç dünyasında şekillenmektedir. Sanatsal beğeni de bütün bu kültürel donanımın bir parçası olarak benzer süreçlerden etkilenerek ortaya çıkan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Timuçin’e (2009) göre, “değişik yaşamsal durumlardan kaynaklanan bu bireysel farklılıklar, toplumsal tesirlerin yanında sönük kaldığını dolayısıyla beğeni niteliklerini belirleyen etkenlerden birisi de eğitimin ve özellikle estetik eğitimin, sanatı anlama ve değerlendirme bakımından bir ön şarttır” der.

Bu noktada beğeni oluşumundaki süreçte izleyicinin rolü, meselenin eğitsel yönüne doğru açılımlar sergileyerek ve özellikle estetik beğeni eğitimi bakımından daha etraflıca düşünülerek bir sanat eğitimi öğrenimi sunulmalıdır. Beğenin toplumsal alandaki karşılığı ve bireysel durumu, sanatın sosyolojik ve bireysel tarafıyla da benzerlikler göstermektedir. Beğeni gibi, bir sanat eseri de toplumsal özellikleri aktarmanın yanında, bireysel özellikler de taşır ve “Her gerçek sanat eseri, geleneğe bağlılığı oranında, onu yadsıyıcı bir özellik de taşır... Yani hem toplumsaldır hem de alabildiğine bireyseldir” (Cömert, 1999: 9). Ne kişiyi, ne de bireyin ortaya koyduğu beğeni nesnesi olarak estetik nesneyi ve sanat eserini toplumun dışında düşünemeyiz. Diğer yönden kendisine has özellikleri sebebiyle sanat izleyicisi, tartışma, yorumlama ve yön gösterebilme özellikleriyle bu süreçte bir rol üstlenmiştir. Dolayısıyla ortaya çıkan sanat eserinin rolü de, özgün ve yaratıcı düşünen sanatçının sanat objesi olarak biriciktir ve kendisine has rolü üstlenecektir.

Sanat nesnesinin ortaya çıkışına, onun oluşmasına neden olan sanatçı; toplumsal bir varlık olduğuna göre, onun meydana getirdiği sanat eseri de toplumsal bir meta olacaktır. Estetik yansıtmanın konusu her zaman insan olduğu düşündüğümüzde estetiğin de iki önemli ögesi olduğu gerçeğidir. Bunlardan biri sanatçının özlemleri, arzuları, diğeri ise toplumun istekleridir. Bu noktada izleyicinin rolünün belirleyici bir etmen olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Sanatçı meydana getirdiği eserini topluma kabul ettirebilirse tam bir doyum elde edebilir. Ancak sanat eserinin toplumca kabul edilmesinde toplumun düzeyi de önemlidir. Sanatsal gelişim, toplumsal gelişmeye ve toplumsal hayatın yapısıyla doğrudan ilgilidir. Sanatçının dünya görüşü içinde bulunduğu toplumdaki konumuna göre bilinçli veya bilinçsiz olarak şartlanabilir.

Bir toplumun sanat kültürü, sanatı anlama biçimleri ve dolayısıyla estetik güzelliği kavrayışı da o toplumun beğenisini oluşturur. Sanat kültürüne sahip olmakla denilmek istenen nedir ve sanat kültürü alanının kapsamı, sınırları nereye kadar uzanır sorusuna Kagan (1993), “Sanatsal kültür, sanat yapıtlarının yaratılması, korunması, yaygınlaştırılması, algılanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi süreçleri içinde olmak üzere, toplumdaki tüm sanatsal yaşamı kuşatan kültür alanı olarak tanımlar. Bu kültürde sanatsal değerlerin üretildiği yaratım süreci, sanatçı-alımlayıcı arasındaki iletişim sürecinde sanatsal tüketim, bilgi etkinliği olan sanatın değer-yönlendirici sürecinde sanat eleştirisi ve bütün bu süreçleri kendinde toplayan sanat yapıtı sanatsal kültürü oluşturur” der.

“Sanatsal kültüre giren bu etkinliklerin artması ve gelişmesi, o toplumun üyesi olan bireylerin yaşantısına da yansır. Estetiğe giriş yolu, temelde, bizim kendi estetik yaşamımızdan geçer” (Geiger, 1985: 17).

Gündelik yaşantılarımıza yansıtamadığımız bir sanat kültürü ve eğitimi, bireylerin davranışlarını etkilenmemesiyle birlikte, yüzeysel kalmaktadır. Yaşama dâhil olan etkinlik duygusal seviyede ben’i etkiler ve kalıcı bir biçimde kişiliğin bir parçası olarak kendine yer bulur. Yaşamımızdaki tek tük hikâyelerin birikmesiyle birlikte kişilik ve beğeni niteliğimiz ve oluşur. “Wundt, ruhsal hayatın tek tek öğeleri bir araya gelerek, karmaşık olanları oluşturur: bir birleşim yapar ve bu birleşimde yeni bir birlik kurarlar; öyle ki artık bu yeni birlik, kendi öğelerinin toplamından fazla

bir şeydir” (Geiger, 1985: 56). Bu nedenle bu birlikteliği oluşturan unsurlar ne kadar donanımlı olursa, bir bütün olarak tinsel yapımız da o denli zengin ve donanımlı olur. Kişisel beğenin niteliksel durumu, toplumda sanat kültürünün arttırılması ve zenginleşmesiyle gelişebilir. “Bireysel beğenin rolü, onun arka plandaki sosyo-kültürel ve psikolojik koşullarla sıkı sıkıya birbirine bağlıdır ve bu durum beğeni yargısını somutlaştırır. Fakat bunun arka plânında birçok sosyo-kültürel ve psikolojik koşulları da yerine getirmiş olur” (Tunalı, 1979: 248).

2. SOSYO-KÜLTÜREL YAPININ ROLÜ

İnsanın dünyaya geldiğinden itibaren ilk tanıştığı tatlar (kültür), orta çıktığı toplumda yaygın olarak kullanılan bilindik tatlar olacaktır. Birey, bu tatlarla tanışarak gelişir ve toplumun genelini benimsediği ortak ezgileri, renkleri, değerleri kendisine katar. Bu durum sosyal etkileşim ve örnek alma, açısından bakıldığında kültürel birikimin ilerlenmesinde önemli bir gösterge olur. Karayağmurlar’a (1990) göre “Bireyin sosyal çevreyle etkileşim haline girmesi, öncelikle aileden başlamaktadır. Aile çevresi, yaşanan toplumsal çevrenin genel yapısından uzakta bir yerde değildir ancak, toplumsal yapıdaki farklılıklar ve oluşan katmanlar, aile çevresinin özel olarak ele alınmasını gerekli kılar” der.

Aile, toplumsal kültürün değerlerini bünyesinde var etmesiyle, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısında bireyin bir sanat yapıtıyla tanışma olanağını belirleyen, duygu, düşünce, değer ve beğeni niteliğinin toplumun dışında farklı olarak kişisel tarafını oluşturur. Kişilik, toplumsal kültürle birlikte aile çevresi ve bireysel yaşamın katkıları ve deneyimleriyle ortaya çıkan yeni bir bütün olur. Özsoy (1996), bu durumu şöyle açıklar; “bireylerin eğitiminin aile içinde başladığını, okullarda bilgi, beceri ve davranışların şekillendirildiğini, sivil ve çalışma hayatında dolaylı veya doğrudan eğitimin sürüp gittiğini ifade etmektedir. Eğitim süreci içinde verilen sanat derslerinin kişilere estetik duyarlılık ve davranışlar kazandırılmasını önemli bir amaç olarak benimsenmekte ve diğer disiplinlere oranla daha fazla olarak bu konuyla ilgilenmektedir. Bunu da sanatın özünde var olan estetik kaygıları aktararak yaptığını söylemektedir”.

Ailenin sosyo-kültürel bünyesi bu durumda önemli bir yere sahiptir. Kültürel olarak doğru sanatsal bilgiye, nitelikli sanatsal beğeni seviyesine sahip bir ailenin, çocuklarının akademik gelişimine, beğenisine katkısı da olumlu olacaktır. Benzer şekilde doğru bilgi aktarımı olmayan ya da niteliksiz bir kültür ve beğeni anlayışı da, çocuğun estetik algılamasına olumsuz etkide olacaktır. Bu anlamda Karayağmurlar (1990) “sanat eğitiminde ve sosyal yaşamda diğer bir deyişle çocuk evden dışarı çıktığı andan itibaren dış dünyada kültürün, beğenin nitelikli seviyelere getirilmesi, geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin, olanakların sağlanması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir. Dolayısıyla her ailenin ve daha geniş anlamda her ulusun kendisine has kültürel birikimleri ve ananeleri vardır. Toplumların kendine özgü kültürel yapıları, kendine yaraşır, kendisiyle aynı olan bireyler yetiştirir. Ebeveynler çocuklarının kendi istek ve dilekleri yönünde yetişmesine gayret ederler. Bu durum bir takım yanlış ya da doğru olmayan temayüllerin ortaya çıkması demektir. O halde ilk olarak ailelerin toplum içerisinde kişinin özgürleşme ve özgün olabilme sürecine akılcı bir şekilde yaklaşımlarının sağlanması gereklidir. Bu da hiç kuşkusuz toplumun yeni ekonomik ve kültürel yapılanmasının aileler düzeyine yurt çapında yaygınlaştırılması ile ilgilidir. Yani, gelir dağılımının düzenlenmesi, kültürel iletişim olanaklarının yaygınlaştırılması, gerekli psikolojik danışmanlık örgütlerinin, koruyucu sağlık hizmeti içinde yaygınlaştırılması gerekmektedir” der.

“Kişinin toplumsal gelişimle ilerleyen bir varlık olması, psikolojide “sosyal etkileşim” kapsamında üzerinde durmak gerekmektedir. Sosyal etki, toplumun bireyleri arasındaki karşılıklı ilişkileri ve bu ilişkilerden etkilenmelerini ele alan ve psikolojinin bir birimi olan Sosyal Psikolojinin sahasına girmektedir. Sosyal etkileşim çoğunlukla iletişim yoluyla insanların ve grupların hareketlerini karşılıklı etkileşimiyle ifade etmektedir” (Baron ve Byrne, 1977: 43).

“Sosyal psikoloji, bir bireyin davranış, duygu veya düşüncelerinin diğer kimselerin davranış ve/veya özelliklerinden nasıl etkilendiğini ya da belirlendiğini inceleyen bilim dalıdır” (Cüceloğlu, 1997: 514).

Toplumsal etkilenme; iki tarafın arasındaki birbirini olumlu veya olumsuz bir biçimde etkileyen ilişkiler biçimi olarak adlandırılabilir. “Sosyal etkileşimde en etkili olan etkileşim biçimi aktif etkileşim manasında ifade edilen, yakın ilişki (Close Relationship) de yüz yüze olma özelliğidir. Berscheid, Snyder ve Omoto, bu tür sosyal etkileşimin aile bireyleri, yakın arkadaşlar, öğrenci ve iyi öğretmen arasında yer aldığına işaret etmektedirler” (Aytekin, 2008: 10).

Bu etkileşim biçimiyle aile içindeki, sokaktaki, okulda ve sınıf ortamındaki, kısaca insanın toplumsal çevreyle her türlü etkileşim sürecini oluşturur ve bu alanda önemli bir rol oynar. Bu süreçte sanat galerilerinde düzenlenen sergiler ve plastik sanatlarla alakalı müze ziyaretleri türündeki etkinlikler, sanatsal bilincin oluşmasında büyük rol oynar. Çeşitli sanatsal kitap, dergi vb. güncel-sürekli yayınların takip edilmesiyle birlikte, görsel ve medya araçlarının sanata yeterli düzeyde yer vermesiyle sanat kültürü ve bilincinin gelişmesi kaçınılmaz olacaktır. Böylece sanat kültürünün gelişmesinde sosyo-kültürel pratikler önemli bir rol üstlenmiş olacaktır. Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin sanata daha rahat erişmesini kolaylaştıracak, sanatın günlük yaşam pratiğinin bir parçası olduğu gerçeği belleklere yerleştirilerek, futbola ve kahve kültürüne ayrılan zamanın, sanat etkinliklerine de ayrılması gerektiği bilinci aşılacak ve toplumun her katmanına yayılmış bir sanat kültürünün oluşturulması sağlanmış olacaktır.

Fendrich’e (2008) göre ise “Toplumsal sanat beğenisinin oluşmasında sanatsal beğenin oluşumu açısından sosyal kültürden daha önemli olan etken eğitim ve eğitimin nitelikli olması, daha yüksek beğeni (duyma ve görme) kültürünün özelliklerini taşıması gereklidir. Tıpkı bir meyve ağacının büyümesinin, nasıl dikildiğine, içerik özelliklerine, ışığa, köklerinin bağlı olduğu toprağa, su ve gübreleme koşullarına ve mevsiminde dallarının budanması gibi çok faktöre ve yaşam koşullarına bağlı olması gibi, görsel beğeni de kültürden kültüre çeşitlilik gösterir. Böyle olmasına rağmen, yine de bütün beğeniler her yerde “bahçıvanın” bir anlamda nitelikli bir sanat öğrenimine bağlıdır” der.

Bu durumun devamı olarak, sınıf ortamı da sosyal bir alan özelliğini taşımaktadır. Sosyal etkileşim de bir sınıf ortamında benzer biçimde gerçekleşir. Öğrencilerin duygu, düşünce, tutum ve davranışları, sınıftaki atmosferinden dolayı ya da dolaysız yollarla bir biçimde etkileşim yoluna gitmektedir. Öğrenci, öncelikle kendi öznel evreninde ve arkadaşlarıyla arasında olan bağla birlikte sosyal etkileşime açık bir varlık olarak konumlanır. Bireyler kendi gereksinimleri için eğitim ihtiyacı içinde toplanır ve karşılıklı olarak birbirleriyle iletişim kurmak zorunda kalırlar. Bu durumu Aytekin (2008) şöyle açıklar; “Birden fazla bireyin etkileşimi, güç birliği, işbirliği olmaksızın toplumsal yaşamında olamayacağı bilinen bir gerçektir. Toplumsal yaşam denildiğinde aile, toplumsal sınıf, etnik gruplar ve rastlantısal insan grupları ve formal örgütler anlaşılmaktadır. Sınıf içi etkileşim denildiğinde akla ilk gelen öğrenci öğretmen, öğrenci-öğrenci arasındaki ilişki ve karşılıklı bağlıdır”

3. ÇEVRENİN ROLÜ

Küçükkaragöz (1998), kişisel benliğin oluşum sürecinde çevre faktörünün yanı sıra bu olayı sosyal öğrenme kuramıyla açıklar. “Sosyal Öğrenme Kuramı” davranışçı yaklaşımın, kişiliğin oluşumunda, kalıttan daha çok çevrenin önemini vurgulayan görüşünü benimser”. Sosyal öğrenme metodunda ödüllendirme ve ceza verme etkenlerini de açıklar. Ancak bu kuramda kişilik yalnızca çevre etkenlerine ödül ve cezalara tepki veren güçsüz bir organizma değil aynı zamanda duygu, inanç, kavram, alışkanlık, içgüdüler ve organizma içinde devam eden düşünce süreçleri tarafından da belirlendiği vurgulandığını söyler. Burada bireyin akademik donanımı, zekâ seviyesi, kültürel altyapısı gibi kişisel özellikleri de sosyal öğrenme sürecindeki en önemli faktörlerden biri olduğunu belirtir. . Aytekin’e (2008) göre, “sosyal etkileşim sürecinde kişi çevresinde birtakım duymasal etkiler alır ve bunları değerlendirme sürecine sokarak, parçaları bir bütün haline getirerek, yeni sentezlere ulaşma yoluna gider. Bu süreçte bireyin değer yargıları oluşmaktadır. Beğenin bir kısmı da değer yargıları ile alakalı olduğundan dolayı, neticesinde bu sürecin bir ürünü haline gelir. Bireyin bu süreçteki rol ve tercihleri de kendi öz benliğini bulması için önemli bir yere sahiptir. Kişi, doğruyu, güzeli ya da kendisine haz veren kıymetli olan şeyleri

benimser ve bunların dışında kalan şeyleri ise eleme yönünde hareket eder “bu koşulların ve elenen şeylerin tamamıyla kendiliğinden meydana geldiğini ve toplum içindeki bireylerin, kuralla üzerinden karar verebilme özgürlüğünü verdiğini belirtmektedir”.

Sınıf ya da okul içinde, bireyin içinde yer aldığı sosyal grubun sanatsal faaliyetleri ve sanatsal kültüre değer vermesi, dolaylı ve dolaysız bir biçimde diğer öğrencilerin de tutumlarına yansır. Sınıf ortamında belirli davranış ve ilişkilerin rol-model alınmasıyla ya da benimsenmesiyle ödül ve ceza faktörlerinin de devreye girebileceğini görmekteyiz. Bu durumda ödül faktörü, çoğu zaman bir sergiyi gezmiş olmakla, arkadaş ortamında bir sergi organizasyonunu tartışarak, sanata olan ilginin takdir edilmesi gibi tutum ve davranışlar olarak belirlenir. Sanatsal etkinliklere katılmanın önemsenmediği bir sınıf ortamında, sanatsal etkinliğe dâhil olma davranışı güçlenmeyebilir ve güdülenmenin düşük kalmasına sebep olabilir. Bu durumda yüz yüze iletişim kurmanın etkisinin çok önemli olduğunu görmekteyiz. Özellikle atölye derslerindeki sınıf ortamında, sosyal bir etkileşim ve karşılıklı bir ilişki kaçınılmazdır. Birey etkileşimi, insanda var olan hisleri, algıları ve bilinçaltını da etkileyebilir. Birey bir taraftan toplumdaki etkilenirken, diğer taraftan toplumu oluşturan öteki bireyleri de etkileme gücüne sahip olmaktadır. Bu etkileşime baktığımızda çok yönlü olduğunu görmekteyiz ve bu durum bireyin kişiliğini farklı düzeylerde etkileyebilmektedir. Bunlar;

“1- Davranış düzeyindeki bağlantılar,

2- Biliş düzeyinde bağlantılar- kişisel algılama, düşünme süreçleri, tutum, beklentilerdeki bağlantılar,

3- Duygu düzeyindeki bağlantılardır” (Aytekin, 2008: 9).

Yukarıda belirtilen iki ve üçüncü maddedeki bağlantılar, beğeniyle dolaysız ilgilidir. Birinci bağlantıda ise bireyin ilgi ve yönelimleri doğrultusunda eyleme geçmesinde farklı bir söylemle sanat etkinliklerine katılımında ve takip etmesinde önemli bir katkı sağlar.

Beğeni kavramının sosyal yaşantının içerisinde ortaya çıktığı olgusu, son yıllarda gelişen bazı önermelerle konuyu daha da enteresan bir yere taşımaktadır. Sanal, subliminal (bilinçaltı) reklama yönelik düşünceler ya da 25. Kare tekniği gibi konuların bireyin beğenileri üzerinde etkili olabileceği iddia edilmektedir. Sanal ya da bilinçaltı reklâmı şu şekilde açıklayabiliriz; Bilgisayar ortamında görüntü arasına istenilen dijital görüntünün yerleştirilip, görüntü izlenirken farkında olmadan aktarılmak istenen mesajın izleyicinin bilinçaltında kabul görmesidir. Bu görüntüler gözün algılayabileceği frekanstan daha yüksek ve beynin algılayabildiği görüntülerdir. Bu durum bir saniye içinde gösterilen yirmi beş kareden sonuncusu beyin tarafından bilinçli olarak algılanmaz fakat bilinçaltında yer edinmektedir.

Gündelik yaşantımızda, etkisinde kaldığımız görüntü ve ses bombardımanının yanı sıra, aynı şekilde bilinçli olarak algılamadığımız görüntülerin bilinçaltımızda yer alması ve beğenilerimiz üzerinde etkili olması da kendi beğenilerimizin dışındaki başka türlü beğeni hafızası oluşmasına neden olmaktadır. Muhtemeldir ki bir beğeni nesnesinin anlaşılması için dikkatlice incelenmesi gerekemeyebilir. Görsel alanımızın içine dâhil olması, o görüntünün beynimiz tarafından kaydedilerek ve diğer bilgilerle bir araya getirilerek işlenmesi için yeterlidir.

Beğeni nesnesinin algılanması konusunda Bolla (2001); “çoğu zaman beğeni nesnesini algılamak için dikkatimizi bir konuda tuttuğumuzda, dikkatsizliğin durgunluğu devreye girdiğini, neredeyse dikkatin üzerindeki baskı, dikkatsizliğin serbest bırakılmasını zorunlu kılmaktadır” der. Beynin bir tür rahatlama gereksinimine ihtiyaç duyduğu bu davranış biçimi, beyinsel fonksiyonlarımız daha iyi çalışmakta ve bilgi akışını daha rahat işlemekte ve kontrol edebilmektedir. Sanat eğitiminin öğretilmesi ve aktarılmasında bu yöntem bilinçli ve daha etkili bir niteliğe kavuşturularak durumdan en iyi netice almak hedeflenmelidir. Bu olgu gösteriyor ki, gündelik yaşantımızda görüntülerle olan bu ilişkilerimiz sürecinde, beğeni algımız da şekillenmektedir. Yalnızca bilinçli bir şekilde algıladığımız nesnelerin dışında, daha değişik yoğunlaşmaların gerçekleşmediğini, etrafımızda bulunan nesnelere de beğenilerimizi etkileyerek bizim için birer görsel beğeni nesnesi

durumuna geldiği sonucu ortaya çıkıyor. Dolayısıyla estetik beğeni kavramının izleyici boyutu temel alındığında bağımsız, objektif bir alan olarak ele alınamayacağı görülmektedir.

4. SONUÇ

Sanat eseri ve izleyici arasındaki beğeni oluşumu subjektif yorumlamalar göz önüne alındığında, izleyicinin takındığı rol çoğunlukla sanatsal bilgi düzeyi ve estetik zekâ yetisiyle değerlendirildiği görülmektedir. Toplumsal bellek bilinci ve bununla ortaya çıkan ve sıradanlaşan beğeni kavramına yeni açılımlar sağlayacak düşünce sistematiği, bireysel çabanın yanında etkileşimli nitelikli izleyici kitlesiyle birlikte gerçek rolünü sergileyeceği kaçınılmazdır. Nitelikli estetik beğeni oluşumuyla birlikte yeni biçim ve form arayışları sorunsal her zaman sanatsal eleştiri pratiği içerisinde kendi gündemini koruyacaktır. Dolayısıyla bunun sonucunda ortaya çıkacak olan estetik düşünce dünyası, kitlesel anlamda olmasa da bireysel anlamda yeni önermeler sunacaktır. Bu doğrultudan hareketle subjektif beğeni kavramının değişken koşullara göre renk değiştirmesinin ötesinde, kendi varoluş sürecini ortaya koyması beklenmektedir. Bunun birincil koşulunun sanatın pratik ve sergileyici yapısına yeni bellekler kazandırmak ve bu bilinci kültürel yaşantımıza dahil etmekten geçmektedir. Bu sayede sanatsal beğeni kültürünü, kültürel kodlarımıza eklemeyerek derin bir estetik bilinç kazanılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aytekin, C. A. (2008). Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Anasanat Atölye Tercihleri İle Temel Tasarım Dersine Yönelik Tutum, Algı ve Beklentileri Arasındaki İlişki. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 215785)
- Baron, R.A. & Byrne, D.Erwin (1977). Social Psychology: Understanding Human Interaction, London: Published by Allyn & Bacon.
- Bolla, P. D. (2006). Sanat ve estetik. (K. Kos, Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cömert, B. (1999). Mitoloji ve İkonografi, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Cüceloğlu D. (1997) İçimizdeki Çocuk, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fendrich, L. (2008). The problem of aesthetic taste. 27 Eylül 2013, tarihinde, <http://chronicle.com/blogPost/the-problem-of-aesthetic-taste/5905>. sayfasından erişilmiştir.
- Geiger M. (1985). Estetik Anlayış. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kagan, M. (1993). Estetik ve sanat dersleri, (A. Çalışlar, Çev.). Ankara: İmge Yayınevi.
- Karayağmurlar, B. (1990). Sanatta Yaratıcılık ve Eğitim, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 9729)
- Küçükkaragöz, H. (1998). İlkokul Öğretmenlerinde Kontrol Odağı ve Öğrencilerinin Kontrol Odağının Oluşumuna Etkileri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). (Tez no: 72893)
- Küken, G. (1996). Felsefe açısından eğitim. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Özsoy, V. (1996). Resim-İş Eğitimi (Sanat Eğitimi): Amacı ve Yapılanması. Milli Eğitim. 131, (37-40).
- Püsküllüoğlu, A. (1997). Arkadaş Türkçe sözlük. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Tunalı, İ. (1979). Marksist estetik. İstanbul: Altın Yayınları.
- Timuçin, A. (2009). Sorularla estetik el kitabı. İstanbul: Bulut Yayınları.